

Bosniere – integreringsvinnerne?

35 %
av bosniere i Norge
har høyere utdanning

14 000 mennesker flyktet fra Bosnia-Hercegovina til Norge under Balkan-krigen på 90-tallet, og de fleste kom som hele familier. Flyktningene er blitt boende spredt over hele landet, og har i liten grad reist hjem etter at freden kom. 35 prosent av bosnierne i Norge har høyere utdanning, mot 32 prosent i den norske befolkningen generelt. Svært mange bosniere er også i jobb.

Jugoslavia var et land på Balkan som i begynnelsen av 1990-tallet gikk i oppløsning gjennom en krig som var like blodig som den var uforståelig for folk flest. Det var spesielt borgere av Bosnia-Hercegovina som på grunn av sin egenartede kultur og svært sammensatte etniske opprinnelse ble fordrevet, utsatt for vold og ødeleggelse i denne tragiske konflikten. Krigen i denne tidligere jugoslaviske republikken har ført mer enn to millioner mennesker på flukt.

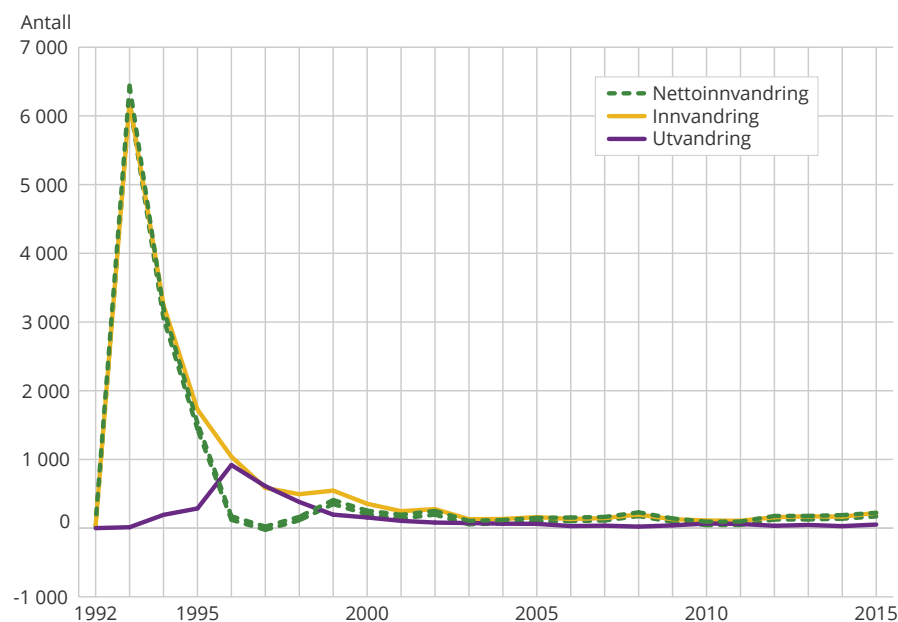
Tre år med krig

I etterdønningene av Balkan-krigene som spredte seg til Bosnia-Hercegovina i første halvdel av 1992, ankom den første gruppen bosniske flyktninger til Norge samme år. Flest kom i 1993, 6 000 personer, spesielt i 3. kvartal, etter at Sverige og Danmark innførte visumplikt for bosniere i juni 1993. Også i 1994 og 1995 kom det relativt mange til Norge. Dayton-fredsavtalen fra 1995 avsluttet den tre og et halvt år lange Bosnia-krigen, og etter det har det kommet langt færre bosniske flyktninger hvert år. Flyktninginnvandringen stoppet helt opp i 2009.

Skulle sendes tilbake, men flesteparten ble i Norge

Utgangspunktet for å ta imot bosniske flyktninger var at de skulle reise hjem når det ble fred igjen. Allerede i 1992 ble det besluttet at bosniere skulle få

Figur 1. Innvandring, utvandring og nettoinnvandring av bosniske statsborgere

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

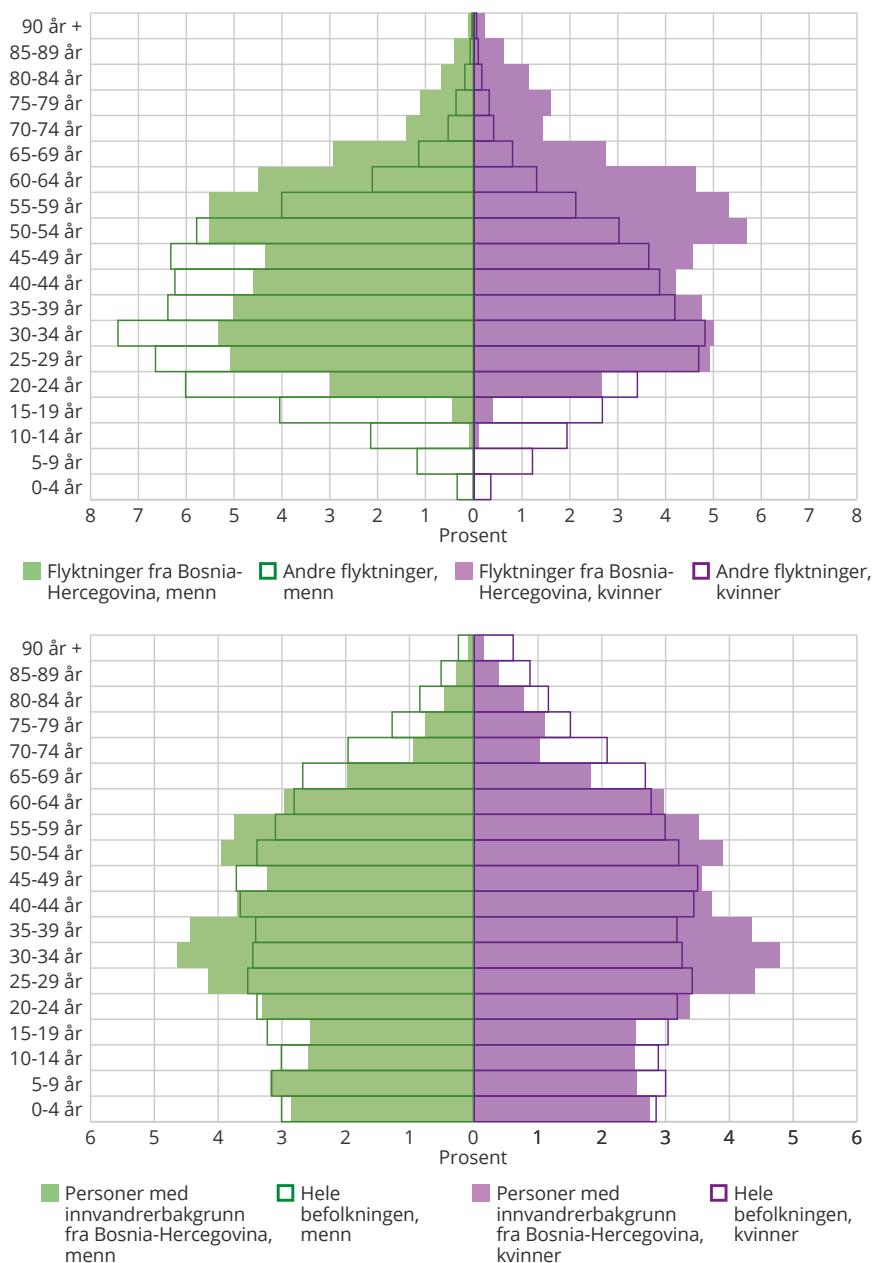

Minja Tea Dzamarija
er sosiolog og seniorrådgiver
i Statistisk sentralbyrå, Seksjon
for befolkningsstatistikk.
(minja.tea.dzamarija@ssb.no)

midlertidig beskyttelse på kollektivt grunnlag. Men de skulle sendes tilbake til sitt hjemland når forholdene bedret seg. Fra norske myndigheters side ble det satt i gang en del tiltak midt på 1990-tallet for å stimulere flyktningene til å reise tilbake til Bosnia-Hercegovina. I løpet av 1996 og 1997 utvandret om lag 1 500 bosniske statsborgere fra Norge.

Denne perioden var for de bosniske flyktningene preget av usikkerhet rundt begrenset opphold i Norge. De var også usikre på hvordan forholdene i det krigsherjede hjemlandet ville utvikle seg. Norske myndigheter har gått inn for det som omtales som en «dobbelstrategi» der bosniere fikk innvilget midlertidig opphold, men samtidig fikk full tilgang til samfunnets viktige arenaer. Dette skjedde først og fremst gjennom at de raskt fikk et sted å bo i kommunene, deltok i norskundervisning og ved at de fikk mulighet til å studere og jobbe. Freden i Bosnia fra 1995 var skjør, og mange flyktninger hadde ikke et hjem å reise tilbake til fordi hjemmet lå på «feil side» av Dayton-avtalens fredslinje. Norske myndigheter besluttet høsten 1996 at de bosniske flyktningene skulle få erstattet den midlertidige beskyttelsen med en permanent oppholdstillatelse. Å vende tilbake til Bosnia skulle kun skje frivillig. Slik ble bosniere en varig del av det norske felleskapet.

Figur 2. Aldersfordeling av flyktninger fra Bosnia-Hercegovina, personer med innvandrerbakgrunn fra Bosnia, andre flyktninger og hele befolkningen. Menn og kvinner. 1. januar 2016

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Demografisk lik den øvrige befolkningen

Innvandrere med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina talte 13 500 personer ved inngangen til 2016. I tillegg har 3 900 barn blitt født i Norge av to bosniske foreldre. De fleste bosniske innvandrere har flyktningbakgrunn, det er bare en liten gruppe på under 2 000 personer som i senere tid har innvandret til Norge av andre grunner.

Til sammen er det 17 400 med innvandrerbakgrunn fra Bosnia-Hercegovina i Norge. Dette gjør dem til den syttende største gruppen med innvandrerbakgrunn blant landets 223 forskjellige nasjonalitetsgrupper.

Bosniere har en annen sammensetning med hensyn til alder og kjønn enn det vi finner blant mange andre flyktninggrupper, hvor det er vanlig at unge, enslige menn reiser i forveien. Mange bosniere har kommet som familier, og det gjør at de har en befolkningssammensetning ikke så ulik den norske befolkningen. Det er relativt sett flere eldre, og ikke så stor overrepresentasjon av barn og unge blant bosniere. Samtidig er det omtrent like mange kvinner som menn i alle aldersgruppene. Imidlertid er det et kvinneoverskudd i aldersgruppene over 65 år, på samme måte som det er i den norske befolkningen ellers.

Lite familieinnvandring etter første flyktning

De fleste bosniske flyktningene kom til Norge som primærflyktninger, og de har i ettertid stått for svært lite familieinnvandring. SSBs offisielle statistikk om personer med flyktningbakgrunn viser at de 10 600 primærflyktningene fra Bosnia-Hercegovina førte til rundt 1 200 familieinnvandrere, noe som gir 0,11 familiemedlemmer per flyktning (Dzamarija og Sandnes 2016). Dette lave tallet skyldes at flyktningstrømmen fra Bosnia-Hercegovina har hatt et stort innslag av hele familier.

I perioden 2010–2015 var det omtrent like mange kvinner og menn med bosnisk bakgrunn som inngikk ekteskap (tabell 1). Mer enn halvparten av disse fant en ektefelle som allerede bodde i Norge. Omtrent 20 prosent av disse kvinnene og 11 prosent av mennene valgte en partner uten innvandrerbakgrunn.

Tabell 1. Ekteskapsinngåelser blant personer med innvandrerbakgrunn fra Bosnia-Hercegovina. 2010-2015

	Ektefellens innvandrerbakgrunn, prosent			
	I alt, antall	Uten innvandrerbakgrunn	Med innvandrerbakgrunn	Bosatt i utlandet
Kvinner	520	19,6	38,1	42,3
Menn	506	11,1	39,3	49,6

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Bosniere bor i 278 av landets kommuner

Bosniere er relativt spredt rundt om i Norge, de er å finne i 278 av landets 428 kommuner, slik figur 3 viser. Bosettingsmønsteret til personer med innvandrerbakgrunn fra Bosnia-Hercegovina gjenspeiler to viktige aspekter.

Bosatt raskt og spredt

De aller fleste flyktningene får tildelt en kommune ved hjelp av staten. I forbindelse med den store bosettingen av bosniske flyktninger på 1990-tallet ble alle kommunene oppfordret til å skaffe dem et sted å bo. Bosettingen gikk raskt, og de fleste bosniere som kom til Norge i perioden 1992–1993, fikk tildelt en bosetningskommune allerede i løpet av 1994. Den offisielle statistikken fra 1. januar 1995 viser at kommunenes respons var god, hele 248 av landets den gang 435 kommuner tok imot bosniere.

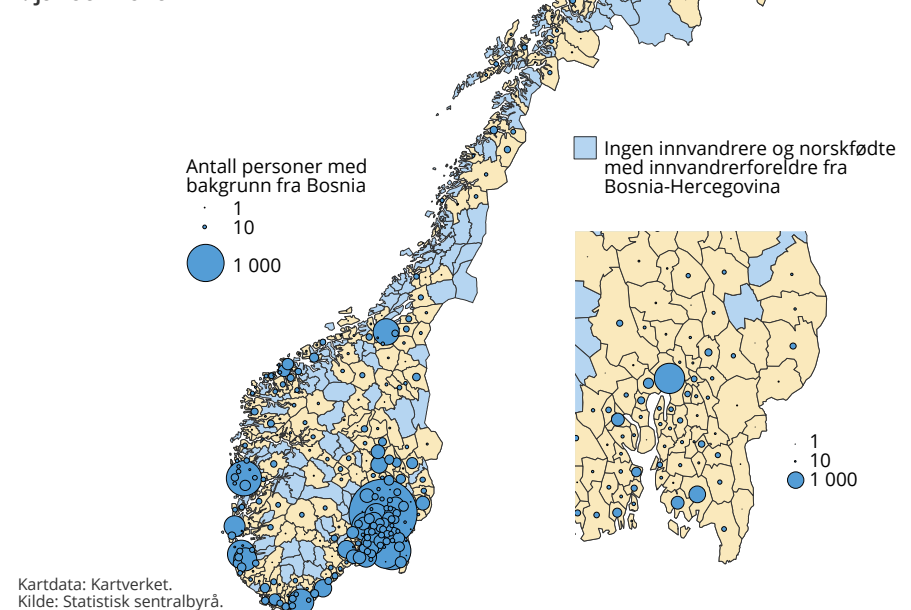
Prinsippet med spredt bosetting av flyktninger har etter hvert blitt et overordnet politisk mål som skulle hindre utvikling av integreringshemmende fenomener som sosial, etnisk og økonomisk segregering eller dannelse av parallellsamfunn.

Blir boende

Det andre viktige aspektet er at bosniere er en gruppe som flytter mindre rundt i Norge enn andre flyktninggrupper etter at de har fått tildelt bosted, og de er mindre preget av flytting til Oslo. Bare 19 prosent, som blant de fem største flyktninggruppene er den minste andelen etter eritreere, bor i hovedstaden.

Det bor flest med innvandrerbakgrunn fra Bosnia-Hercegovina i Oslo, totalt 3 400 personer. Disse utgjør til sammen 0,5 prosent av folketallet i hovedstaden. Deretter følger Sarpsborg, Bergen, Drammen og Fredrikstad som hver har over 600 personer med bosnisk bakgrunn. Høyest konsentrasjon finner vi

Figur 3. Bosatte innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Bosnia-Hercegovina i ulike kommuner. 1. januar 2016

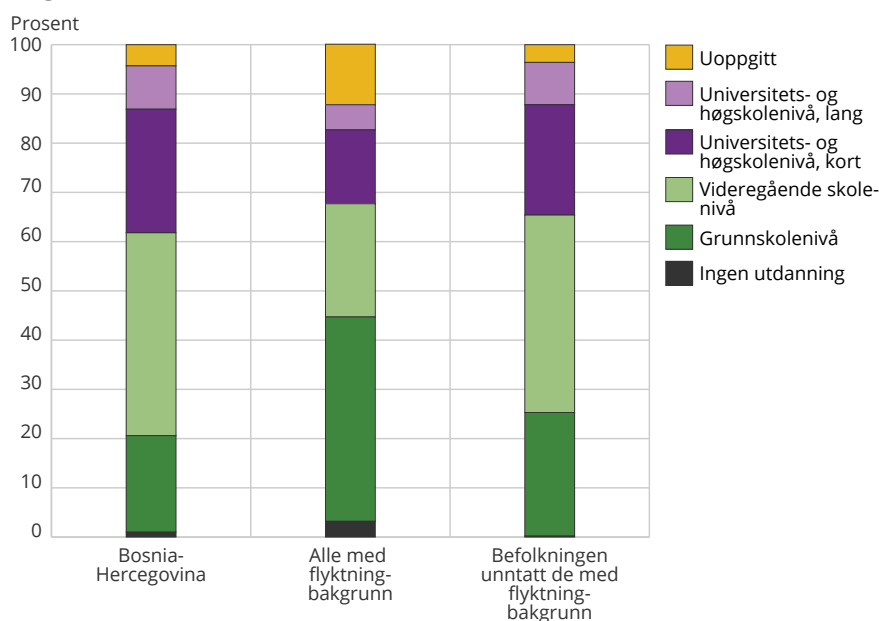

i Sarpsborg der bosnierne utgjør 2 prosent av det totale folketallet i kommunen.

En tredjedel har høyere utdanning

Den største andelen av bosniere med flyktningbakgrunn har utdanning fra videregående skole (figur 4). Bosniere skiller seg ut fra den gjennomsnittlige flyktning ved at de har en mye større andel med både videregående og høy utdanning. Sammenligner vi med hele flyktninggruppen i Norge, ligger bosniere 18 prosentpoeng over andelen med utdanning fra videregående skole. For utdanning på universitets- og høgsolenivå er forskjellen 14 prosentpoeng. Samtidig er andelen bosniere med utdanning på universitets- og høgsolenivå noe større enn i hele den norske befolkningen, henholdsvis 35 og 32 prosent.

Figur 4. Utdanningsnivå blant bosatte personer 16 år og over med flyktningbakgrunn. 1. oktober 2015

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Seksjon for utdanningsstatistikk.

Tabell 2. Studenter (19-24 år) i høyere utdanning, i prosent av registrert årskull. Menn og kvinner, etter innvandringskategori. 1. oktober 2015. Prosent

	Menn	Kvinner
Alle	28	42
Studenter uten innvandrerbakgrunn	29	45
Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina	35	37
Norskfødte med innvandrerforeldre fra Bosnia-Hercegovina	42	59

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Sysselsatte (15-74 år) i prosent av registrert årskull. Menn og kvinner, etter landbakgrunn. 4. kvartal 2015

	Begge kjønn	Menn	Kvinner
Hele befolkningen	66,1	68,2	63,9
Befolkningen uten innvandrerbakgrunn	67,5	69,4	65,5
Innvandrere	60,3	63,7	56,4
Bosnia-Hercegovina	64,9	66	63,9
Afrika	40,7	43,5	37,2
Asia	53	57,2	49,5

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Vanlig blant norskfødte med bosnisk bakgrunn å studere

Tallene for deltakelse i høyere utdanning viser en meget stor aktivitet på utdanningsarenaen for norskfødte med innvandrerforeldre fra Bosnia-Hercegovina.

Av alle norskfødte menn med bosnisk bakgrunn i aldersgruppen 19–24 år befant 42 prosent seg i høyere utdanning i 2015. De norskfødte mennene med bosnisk bakgrunn har dermed en studietilbøyelighet som langt overgår befolkningen i alt (tabell 2). De norskfødte kvinnene med bosnisk bakgrunn har en enda høyere studietilbøyelighet enn mennene, med imponerende 59 prosent som er i høyere utdanning.

Høy sysselsetting og «bare» 4 prosent arbeidsledige

Sysselsettingsandelen i 4. kvartal 2015 var på 66 prosent for hele befolkningen i Norge. Tilsvarende andel var 65 prosent for bosniere. Det betyr at sysselsettingsnivået blant bosniere er ...

... omtrent på samme nivå som for hele den norske befolkningen

... noe mindre enn i befolkningen uten innvandrerbakgrunn

... høyere enn for innvandrere i alt

... godt over gjennomsnittet for innvandrere fra Afrika og Asia hvor de fleste andre flyktninggruppene kommer fra

Disse forskjellene kommer tydelig frem i tabell 3.

Andelen registrerte helt arbeidsledige innvandrere og deltakere på tiltak fra Bosnia-Hercegovina var i 2. kvartal 2016 på 3,7 prosent. For befolkningen som helhet var den registrerte ledigheten noe lavere enn blant bosniere – 2,5 prosent. Bosniere har en lavere registrert ledighet enn innvandrere i alt som har 6 prosent. De er også den gruppen blant de ti største flyktninggruppene som har den laveste ledigheten (tabell 4).

Det er særlig verdt å merke seg den lave arbeidsledigheten blant bosniske kvinner. Deres ledighet var ...

... noe høyere enn for alle kvinner

... litt lavere enn blant bosniske menn

... markert lavere enn blant andre innvandrerkvinner.

Bosniske kvinner har også et sysselsettingsnivå som er på linje med sysselsettingsandelen blant kvinner totalt i befolkningen.

En vellykket integrering?

I norsk innvandrings- og flyktningpolitikk står integreringsbegrepet sentralt, men det er et vidt begrep som ikke er lett å definere. I den offentlige debatten om innvandrere og flyktninger brukes begrepet med mange betydninger. Det finnes noen generelle målemuligheter som er godt egnet til å fastslå hvilken vei integreringen går. Deltakelse i utdanningssystemet og i arbeidslivet er eksempler på gode integreringsindikatorer som vi kan produsere ved hjelp av statistikk, og som brukes hyppig av myndighetene når en god integreringspolitikk skal utformes.

Når det gjelder disse sentrale integreringsindikatorerne, skårer bosniere høyt. Både bosniske innvandrere og deres norskfødte barn er svært synlige i utdanningssystemet, som er et fundament for videre deltakelse i samfunnet. Det samme gjelder arbeidslivet, hvor både bosniske kvinner og menn deltar aktivt og i like høy grad. I flere andre, store flyktninggrupper ser vi tydelige kjønnsforskjeller knyttet til arbeidsdeltakelse. Dette kan ha sammenheng med at bosniere, både utdanningsmessig og kulturelt, har en bakgrunn som ligner mer på det nordiske enn det som er tilfellet for mange andre flyktninggrupper. De kom fra et sosialistisk samfunn hvor likestillingstanken sto sterkt, og hvor kvinnene aktivt deltok i samfunnet.

Ifølge disse indikatorene kan vi se på bosniernes tilpasning til det nye samfunnet som en vellykket prosess. Det er imidlertid andre indikatorer innenfor integreringsfeltet som også trekkes frem som viktige for hva som blir definert som vellykket integrering. Disse er vanskeligere å samle inn, måle og operasjonalisere, men de har utvilsomt stor betydning. Vi snakker om indikatorer som det å ...

... føle seg hjemme i Norge

... tilhøre lokalsamfunnet

... ha norske venner

... være samfunnsinteressert og satse på en fremtid i Norge.

Noe av dette kan vi undersøke ved hjelp av målbare indikatorer, som for eksempel overgang til norsk statsborgerskap. Det å skifte statsborgerskap kan være et vanskelig og emosjonelt valg, men de fleste bosnierne i Norge har gjort det. Per 1. januar 2016 hadde tre av fire bosniere norsk statsborgerskap, noe som kan tyde på sterk tilhørighet til Norge og et ønske om å ha en fremtid her.

Bosettingsmønsteret til bosniere viser at denne gruppen er mer bofast enn mange andre innvandrergrupper, noe som kan tyde på at de er godt innlemmet i lokalsamfunnet.

Da bosnierne kom til Norge, prøvde myndighetene å gjennomføre det som ble kalt «et tosporet løp», altså integrering i et returperspektiv (Haagensen

Tabell 4. **Arbeidsledige innvandrere og deltakere på tiltak (15-74 år). Menn og kvinner, etter landbakgrunn. 2. kvartal 2016. Prosent**

	Begge kjønn	Menn	Kvinner
Hele befolkningen	2,5	2,9	2,1
Innvandrere i alt	6,0	6,2	5,8
Bosnia-Hercegovina	3,7	3,9	3,5
Kosovo	6,5	6,7	6,3
Eritrea	6,6	6,3	7,0
Somalia	9,4	10,8	7,7
Afghanistan	6,5	5,9	7,6
Irak	8,8	8,2	9,7
Iran	6,0	6,0	6,1
Sri Lanka	5,6	4,6	6,6
Syria	4,5	5,0	3,7
Vietnam	5,2	5,2	5,3

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

1999). Selv om de fikk en midlertidig beskyttelse og skulle returneres til Bosnia-Hercegovina, ble flyktningene ikke sittende på mottak, isolert fra resten av samfunnet. I stedet ble de raskt utplassert i kommunene med tilgang til alle viktige samfunnsarenaer. Denne prosessen omtales ofte i medier som en nasjonal dugnad preget av solidaritet, empati og entusiasme hvor «alle» bidro – både det norske folk, kommunene og staten.

Gjennom statistikken får vi bekreftet at det ble gjort noen gode beslutninger fra myndighetenes side ved raskt å inkludere denne gruppen i samfunnet gjennom tilgang til utdanning og arbeid. Det som omtales som hverdagsintegrering, sosial kontakt og følelsen av å bli inkludert og tilhøre et sted, er vanskeligere å måle, men da bosniere i Norge skulle feire tjuårsmarkeringen for sin ankomst til Norge, skrev de noe som tyder på en sterk tilhørighet, respekt og ikke minst takknemlighet:

«Vi har et ønske om å bruke denne tjuårsmarkeringen til å stoppe opp, se tilbake på vår historie, hylle det norske folkets og samfunnets store humanitære dugnad som hjalp oss da det virkelig gjaldt, samt vise det norske folk at vi setter stor pris på all hjelpen vi har fått. Vi er umåtelig takknemlige. Samtidig er vi stolte og glade over å kunne gjengjelde denne hjelpen gjennom vår deltakelse og våre bidrag i det norske samfunnet.» (Bosnia-Hercegovina Forbundet i Norge, 2013).

Begreper

Innvandrere

Innvandrere: personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre: født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, har fire utenlandsfødte besteforeldre. Samlet blir disse to gruppene ofte omtalt som personer med innvandrerbakgrunn.

Flyktninger og familieinnvandrede til disse

Flyktning: en person som har fått oppholdstillatelse etter søknad om beskyttelse (asyl). Brukes om dem som har fått tillatelse på humanitært grunnlag, beskyttelse, kollektiv beskyttelse, eller som overføringsflyktning.

Opphold på humanitært grunnlag gis til personer som har behov for beskyttelse eller er i en sårbar posisjon.

Overføringsflyktning: en person som befinner seg utenfor hjemlandet, og overføres til et tredje land etter et organisert vedtak, vanligvis i samarbeid med FNs høykommissær for flyktninger.

Kollektiv beskyttelse omfatter krigsflyktninger med familier (i Norge hovedsakelig fra Bosnia-Hercegovina).

Primærflyktning: en person med innvilget asyl eller opphold på humanitært grunnlag, overføringsflyktning, eller som tilhører en gruppe med kollektiv beskyttelse.

Sekundærflyktning/familieinnvandrer: en person som har et familiemedlem (refranseperson) i mottakslandet og får derfor innvilget oppholdstillatelse. Omfatter gjenforening, utvidelse/etablering, medfølgning (kommer sammen med en annen familieinnvandrer), tilknytning og uspesifiserte familiegrunner.

Personer med flyktningbakgrunn: flyktninger og familieinnvandrede til disse (primærflyktninger og sekundærflyktninger samlet).

Ikke inkludert: Asylsøkere som venter på en avgjørelse om beskyttelse (asyl) og opphold i landet, er ikke inkludert blant personer med flyktningbakgrunn.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Dzamarija, M. T. & Sandnes, T. (2016). *Familieinnvandring og ekteskapsmonster 1990-2015* (Rapport 2016/39.). Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Henriksen, K. (2007). *Fakta om 18 innvandrergrupper i Norge* (Rapporter 2007/29). Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200729/rapp_200729.pdf

Haagensen, E. (Red.). (1999). *Midlertidig beskyttelse og tilbakevending: Bosniske flyktninger i Norden*. København: Nordisk Ministerråd.

Mønnesland, S. (1999). *Før Jugoslavia og etter*. Oslo: Sypress Forlag.

Utrop (22.05.2013).